

Kültürel Şema Teorisi Doğrultusunda Çevirmen Habitusuna Bir Bakış

A Study on The Translator's Habitus Through the Cultural Schema Theory

Sebahat Burcu Irmak ÖZYURT*

Öz

Çeviribilim 1970'lerden sonra yeni bir uluslararası ve disiplinlerarası akademik alan olarak ortaya çıkmıştır. Çeviribilimin yararlandığı bilim dalları arasında göstergebilim, dilbilim, dil felsefesi, edebiyatbilim, kültür sosyolojisi, sözlükbilgisi, terminoloji, uzmanlık dili araştırmaları, bilgi yönetimi, iletişimibilim, eğitim bilimleri ve psikoloji yer almakta, çeviribilim bu bilim dallarıyla etkileşim içinde bulunmaktadır. Bu bağlamda "kültür şeması" ve "habitus" gibi ayrı disiplinlere ait iki kavram farklılıklarına rağmen çevirmenin bilgi birikimi çerçevesinde çeviribilim alanında ortak bir paydada buluşabilmektedir. Kültürel şema teorisi; felsefe, psikoloji, sosyoloji, antropoloji gibi disiplinlerde kullanılan bir kavramdır. 1930'larda ilk ortaya çıkan Şema Kavramı 1970 ve 1980'lerde hem bilişsel psikoloji hem de bilişsel bilimdeki gelişmelerin önem kazanmasıyla daha çok fark edilmiştir. Bourdieu'nün ortaya koyduğu habitus ise sosyolojide ortaya çıkmış ve sonrasında birçok alanın yanı sıra çeviribilimde de yer bulmuştur. Bu ifade, bir kişinin yetiştirilmesi, eğitimi, deneyimleri ve kültürel geçmişinin bir sonucu olarak gelişen rutinlerini, düşünce biçimlerini ve eylemleri ifade eder. Bourdieu'ya göre bir kişinin habitusu, dünya görüşü, dili, değerleri ve davranışları üzerinde etkili olan bilinçaltında kültürel olarak oluşturulmuş yapılardır. Çeviri bağlamında bir çevirmenin habitusu, çeviri sırasında çevirmenin kendi kültürel, dilsel ve deneyimsel geçmişinin etkisini ifade eder. Çevirmenin çeviri sürecinde aldığı kararlar, terim seçimi, ifade biçimleri ve anlam aktarımı da dâhil olmak üzere, alışkanlıklarından etkilenebilir. Çevirmenler kendi alışkanlıklarını ve kültürel geçmişlerini anlayarak daha iyi çeviriler üretebilirler. Bir kişinin kültürel şeması ve habitusu arasındaki benzerlik çok dikkat çekici olsa da aralarında bazı farklılıklar da bulunmaktadır. Bir kişinin kültürel şeması ile habitusu hakkında bilgi sahibi olmak o kişi ile daha etkili ve kültürel olarak duyarlı bir şekilde etkileşimde bulunmamızı sağlar. Bir çevirmenin kendi kültürel şemasına ve habitusu ile ilgili bilgi sahibi olması da benzer şekilde; o çevirmenin ortaya çıkardığı çevirilerin daha başarılı olmasını sağlar. Bu çalışmanın amacı, çevirmenin habitusunun kültürel şema teorisi doğrultusunda kaynak taraması yöntemi ile araştırılıp çeviribilim alanında benzerliklerinin ve farklılıklarının ortaya koyulmasıdır.

Anahtar kelimeler: "Çeviribilim", "Kültürel Şema Teorisi", "Habitus Kavramı", "Disiplinlerarası Yaklaşım."

* Öğr. Gör., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Ankara, Türkiye burcu.ozyurt@hbv.edu.tr, ORCID: 0009-0000-4753-0082

Abstract

After the 1970s, translation studies became a brand-new, worldwide, interdisciplinary academic topic. Numerous advancements in this discipline pertaining to the translation process have been made possible by the interdisciplinary nature of translation studies. Translation studies interact and draw from a variety of disciplines, including semiotics, linguistics, philosophy of language, sociology of culture, literary studies, lexicography, terminology, specialized language studies, information management, educational sciences, psychology, and communication sciences. In the subject of translation studies, two notions that fall under distinct disciplines—"cultural schema" and "habitus"—have managed to find common ground despite their disparities within the framework of the translator's knowledge. The idea of cultural schema theory is applied in the fields of anthropology, psychology, sociology, and philosophy. Although the idea of schema was first proposed in the 1930s, it acquired greater acceptance in the 1970s and 1980s as advances in cognitive science and cognitive psychology became more significant. The idea of Bourdieu's habitus began in sociology and has subsequently been used to translation studies and numerous other disciplines. It speaks about the habits, mindsets, and behaviors that emerge from a person's upbringing, experiences, education, and cultural background. A person's habitus, in Bourdieu's opinion, is the subliminal, culturally produced frameworks that influence their language, behavior, values, and worldview. A translator's habitus, as used in this context, describes how their own cultural, linguistic, and experiential background influences their work during translation. The terminology, expression styles, and meaning transfer that a translator chooses to use during the translation process can all be impacted by their

Gönderilme Tarihi / Received Date:

22 Ocak 2024

Kabul Tarihi / Accepted Date:

03 Mart 2024

Atıf/Citation: Özyurt S. B. I. (2024). Kültürel Şema Teorisi Doğrultusunda Çevirmen Habitusuna Bir Bakış doi.org/10.30767/diledeara.1423916

Copyright © 2024

Dil ve Edebiyat Araştırmaları

tded.org.tr | 2024

habits. Translators can create better translations if they approach their task with an awareness of their own cultural background and habits. There are certain distinctions between an individual's cultural schema and habitus, despite the fact that they are remarkably similar. Understanding someone else's cultural schema and habits helps us communicate with them more effectively and sensitively. Similarly, a translator's knowledge of his/her own cultural schema and habitus will make his/her translations more successful. The aim of this study is to investigate the translator's habitus in line with the cultural schema theory by using the document review method and to reveal the similarities and differences in the field of translation - studies.

Key Words: Translation Studies", "Cultural Schema Theory", "Habitus Concept", "Interdisciplinary Approach."

Extended Summary

In today's globalized world, translation activities have gained significant importance due to the need for transfer across languages in various fields such as politics, literature, economy, health, culture and many other fields that we cannot mention here. Following grammatical rules and word choice alone is not enough to accurately translate the cultural and linguistic aspects of one language into another. At this point, the translator's cultural schema and habitus come into play, significantly influencing the translation process.

While the concepts of habitus and cultural schema belong to different disciplines and exhibit some qualitative differences, their parallelism in the field of translation studies is noteworthy. Translators can consider cultural factors in translation decisions by understanding and internalizing the cultural schema theory. Cultural schemas assist translators in interpreting the text based on their cultural references and producing a translation that aligns with the target cultural context.

The cultural schema of a translator emphasizes a set of individual cultural acquisitions that play a crucial role in the translation process. Each translator is equipped with a worldview, shaped by their language and cultural subfield knowledge, values, rules, and experiences. This cultural schema provides a framework that influences the translator's translation decisions and plays a crucial role in achieving cultural alignment in translation. Translators consider their own language characteristics and the structural rules of the target language when transferring from the source language to the target language. However, relying solely on these aspects may be insufficient in conveying the holistic meaning in some texts. In such cases, translators can efficiently perform by drawing on their cultural background, making cultural transfer a central element in the translation process. The translator's cultural schema shapes their perspective, methods of understanding source and target texts, and translation decisions.

Similarly, the translator's habitus is a personal and professional characteristic that influences the translation process. Originating from Pierre Bourdieu's concept, habitus refers to learned behavior patterns stemming from an individual's social and cultural background. Like the cultural schema, the translator's habitus is a determining factor in the translation process. Translator habits, past experiences, learned behavior patterns, and language usage also influence their translation approaches and strategies. Consequently, the translator's habitus determines their preferences and resolutions during the translation process, ultimately affecting the quality of the translation product.

Both factors influence the translator's behaviors, decisions, and translation outcomes. The translator's cultural schema affects their ability to interpret the text and produce a culturally appropriate translation based on cultural references. On the other hand, the translator's habitus influences their translation based on linguistic skills, preferences, and habits, contributing to a specific translation style. Developing cultural schemas and habitus consciously can help translators produce more effective and culturally aligned translations.

Despite the significant similarities between cultural schema and habitus, a translator's cultural schema and habitus are not entirely similar of course. Cultural schema includes more general psychological and cultural elements, while habitus covers more specific approaches. In this context, a translator's cultural schema focuses more on the individual's meaning-making process, whereas the translator's habitus concentrates more on the decision-making and action process.

In translation studies, further research on the translator's cultural schema and habitus is essential to better understand their impacts on translation quality. Although there is considerable research on the translator's habitus, studies on the translator's cultural schema are relatively limited. Considering the contributions of a translator's cultural schema to translation studies and investigating the interactions between these subfields and their interdisciplinary similarities could enhance the management of cultural differences in the translation process. This, in turn, might lead to the development of more effective translation strategies in the field of translation studies.

This study aims to emphasize the impact of translators' cultural schemas and habitus on their translation, providing a better understanding of the cultural and social context of the translation process. It also aims to highlight the similarities and differences between these two concepts, cultivating awareness of translators' cultural schemas and habitus for better translation understanding and more successful translation outcomes. In this framework, integrating the concept of cultural schema into translation studies can be beneficial for further studies. This study has been carried out with the methodology of document review by searching all available sources.

Giriş

Günümüz küreselleşen dünyasında, siyaset, edebiyat, ekonomi, sağlık ve kültür gibi birçok konuda ve alanda bir dilden diğerine aktarım gereksinimlerinden dolayı çeviri faaliyetleri büyük önem kazanmıştır. Bir dilin kültürel ve dilbilimsel özelliklerini başka bir dile tam manasıyla aktarmak, sadece kelime seçimi ve dilbilgisi kurallarına bağlı kalmaktan daha fazlasını gerektirir. Bu noktada, çevirmenin kültürel şeması ve habitusu devreye girmektedir. Bu iki kavram çeviri sürecini büyük ölçüde etkiler. İyi bir çeviri hem kaynak hem de hedef dilin kültürel bağlarını doğru bir şekilde yansıtmalıdır. Kaynak dilden hedef dile aktarım yaparken aktarımı yapan çevirmenin artalan bilgisi çok önemlidir ve çevirinin kalitesini ve başarısını doğrudan etkilemektedir.

Çevirmenin kültürel şeması, çeviri sürecinde etkili olan bir dizi bireysel kültürel edinimi ön plana koymaktadır. Her bir çevirmen, kendi dil ve kültürel art alan bilgisine dayalı olarak dünya görüşü, yaşadığı toplumun değerleri, kuralları ve deneyimlerle donanmıştır. Bu kültürel şema, çevirmenin çeviri kararlarını etkileyen bir çerçeve sunar ve çevirideki kültürel uyumun sağlanmasında önemli bir rol oynar. Çevirmenler, çeviri yaparken öncelikle kendi dil özelliklerini ve hedef dilin yapısal kurallarını dikkate alırlar. Ancak bu, bazı metinlerde bütünsel anlamı yansıtmakta yetersiz kalır. Bu durumda, çevirmenler kültürel arka planına başvurarak verimli bir çalışma gerçekleştirebilirler. Bu, çeviri sürecinde kültürel aktarımını merkezi bir unsur haline gelir. Çevirmenin kültürel şeması, onun bakış açısını, kaynak ve hedef metinleri anlamlandırma yöntemlerini ve çeviri kararlarını şekillendirir. Örneğin, bir çevirmenin dilbilimsel deneyimleri, kültürel kurallar ve değerler hakkındaki bilgisi, çevirideki kelime seçimlerini ve ifade biçimlerini etkiler.

Benzer şekilde, çevirmenin habitusu da çeviri sürecinde etkili olan kişisel ve profesyonel bir özelliktir. Pierre Bourdieu'nün kavramı olarak ortaya çıkan habitus, bireyin sosyal ve kültürel arka planından kaynaklanan öğrenilmiş davranış kalıplarını ifade eder. Çevirmenin habitusu da çevir-

menin kültürel şeması gibi çeviri sürecinde belirleyici bir faktördür. Çevirmenlerin alışkanlıkları, geçmiş deneyimleri, öğrenilmiş davranış kalıpları ve dil kullanımı, çeviri yaklaşımlarını ve stratejilerini de etkiler. Sonuç olarak, çevirmenin habitusu, çevirmenin çeviri sürecindeki tercihlerini ve çözümlmelerini belirler ve nihayetinde çeviri ürününün kalitesini etkiler diyebiliriz.

Bu çalışma, çevirmenlerin kültürel şemalarının ve habituslarının çeviriye etkilerini vurgulayarak, çeviri sürecinin kültürel ve sosyal bağlamını daha iyi anlamamızı sağlamayı ve profesyonel uygulamalarda çevirmenlerin kültürel şemalarını ve habituslarını anlamanın yanı sıra iki kavram arasındaki benzerliklerini ve farklılıklarını ortaya koymayı hedeflemektedir. Çevirmenlerin kültürel şemalarının ve habituslarına ilişkin farkındalık, daha iyi bir çeviri anlayışı ve daha başarılı çeviri sonuçları elde etmek için önemlidir.

Çalışma kapsamında yapılacak olan değerlendirmelerin daha iyi anlaşılabilmesi için aşağıdaki bölümlerde öncelikle Pierre Bourdieu'nün habitus yaklaşımı ve çevirmenin habitusu hakkında bilgi verilecektir. Sonraki bölümde şema teorisi bağlamında kültürel şema teorisi ve şema türlerine değinilecektir. Çalışmanın tartışma bölümünde ise yukarıda bahsedilen tanımlardan yola çıkılarak iki kavram arasındaki benzerlikler ve farklılıklar karşılaştırılmalı olarak incelenerek ortaya koyulacaktır.

1. Pierre Bourdieu'nün Habitus Kuramı

Habitus, çeviri sosyolojisi çerçevesinde karşımıza sıklıkla çıkan terimlerden birisidir. "Habitus" terimi, geçmişte Aristoteles'e kadar giden bir kavram olsa da Pierre Bordieu'nün (1972) etki teorisi ile stratejiler teorisi arasındaki diyalektiğin motoru habitus kavramına dayanmaktadır. Habitus, sosyal sistemin içselleştirilmiş yapılarının özne tarafından yer değiştirmesini açıklar. Yaşam boyunca, sosyal yapı ile özne arasında ve bireysel ve kolektif deneyimler arasında çeşitli etkileşimler vardır. Her kültürel aktör, sosyal konumu, bireysel geçmişi ve kolektif geçmişinin etkisi altında, dünyanın ve bireyin konumunun kesin bir temsili olan sosyal kimliğini yaratırken öğrendiklerini özümser. (Meylaerts, 2008:93).

Fransız sosyolog ve filozof Pierre Bourdieu, sosyoloji alanındaki çalışmalarıyla 20. yüzyılda öne çıkmış ve onun sosyolojik perspektifi çok sayıda disip-liner ve multidisipliner araştırmanın odağı olmuştur. Bourdieu'nün çalışma konuları, yazılarının çeşitli dillere çevrilmesi sonucunda çeşitlenmiş ve 20. yüzyılın sonunda çeviribilim alanına girmiştir (Taşdan Doğan, 2020).

Genel anlamda habitus; eylemlere yön veren kalıcı yatkınlıklar sistemidir. Sosyalleşme sürecinde kazanılan bir dizi yatkınlığın içselleştirilmesi, bir aktörün habitusu olarak adlandırılır. Habitus bir dinamiktir; çünkü gün geçtikçe güncellenmektedir. Dünyaya ilişkin deneyimlerimize aracılık eden tüm tutarlı soruların altında yatan "matris", kendini düşünme ve yargılama biçimlerinde ortaya koyan habitustur (Emirosmanoğlu, 2020).

Habitusun tarihsel bileşeni de bir başka özelliğidir. Habitusun işleyebilmesi ve varlığını sürdürebilmesi için bu öncüle sahip olması gerekir. Bu tarihsel yapının geçmişte kökleri vardır ve bugüne uzanır. Bu bağlamda, habitus terimini farklı bir şekilde tanımlamak gerekirse hem bireysel hem de grup alışkanlıklarının geliştirildiğı bir tarih yaratma süreci olarak ifade edilebilir. Bourdieu'ya göre habitus fikri kişinin kimliği haline gelmiştir. Bu bağlamda habitus, bir kişinin sahip olduklarından ziyade kim olduğuna atıfta bulunur. Yeni bir ülkeye taşındığımızda, satın alma alışkanlıklarından konuşulan dile ve kültürel farklılıklara kadar pek çok değişiklik görürsünüz. Habitus bu durumda yeniden şekillendirilebilir. Bourdieu, bir kişi yeni bir habitus benimsediğinde, bunun sonucunda kendi habitusunun da değişeceğini iddia eder (Bourdieu, 1993).

Habitus, önceki deneyimler yoluyla elde edilen bilgiyi içselleştirir ve şimdiki zamanda uygular. Bu geçmiş bilgi, halihazırda deneyimlenmiş sorunlara benzer çözümlerle sonuçlanır. Bu bağlamda kullanıldığında, “habitus, geçmiş deneyimler yoluyla bedenlere yerleştirilmiş bir algı, takdir ve eylem şemaları sistemidir. Bu şemalar eyleyici tarafından kullanılarak yeniden pratik üretir (Bourdieu, 2016).

Habitusun birçok tanımı yapılmıştır. Genelde habitus denildiğinde birçok kişi alışkanlık anlamını çıkarmaktadır. Ancak habitus ile ifade edilmek istenen alışkanlık değildir. Habitus, edinilmiş olan alışkanlıklarımızın süreklilik arz ederek bedende canlanması ve bu çerçevede bir kültürden etkilenmesi demektir (Kaplan & Yardımcıoğlu, 2020).

Habitusu örnek vermek gerekirse; bir birey, yavaş yavaş kendi evini, içindeki eşyaları ve odaların yerlerini algılar ve öğrenir. Bunun sonucunda, karanlıkta bile varsayımlarda bulunarak ve el yordamıyla evde bazı şeyleri bulabilir. Bu durumda, evin loş koridorunda düğmenin yanından geçerken ışığı açmak için bir tahminde bulunup ışığı açabilir. Ancak, misafir olarak ilk kez ziyaret ettiği bir evde beklenmedik bir şekilde karanlıkta yalnız kalırsa, ev sakinlerinin hissetmeyeceği şekilde tedirginlik hisseder. Çünkü evin yerleşim planından habersizdir. O eve daha önce defalarca gitmiş olmalı ve evin iç düzenine dair bazı bilgileri hafızasının bir köşesinde tutmalı ki bazı şeylerin yerini el yordamıyla bulabilsin. Bu çerçevede; bir kişinin karanlıkta bile evinin iç hâkimiyetinin olmasını sağlayan bilgi ve yatkınlıkları ile sosyal çevresinde sorunlarla karşılaştığında çözüm yolları bulmasına yardımcı olan bilgi ve yatkınlıkları kolektif bir şekilde kişinin habitusu olarak adlandırılır (Özsöz & Baran, 2011)

Habitus, öğrenilmiş deneyimlerin toplamı olarak birincil ve ikincil özelliklerden oluşur. Bir kişinin çocukluğu boyunca ebeveynlerinden ve ailesinden öğrendiği, sahip olduğu ilk deneyimler ve alışkanlıklarının çoğunluğunu birincil deneyimler oluşturur. Daha sonra gelişen alışkanlıklar okul veya işyeri gibi resmi ortamlarda öğrenilmiştir ve bunlar ikincil deneyimlerdir. Yaşam boyunca öğrenilen ve içselleştirilen habitus biçimlerinin bir sonucu olarak, yeni deneyimler yaratıldıkça sürekli olarak yenileri tarafından yeniden biçimlendirilen bir iç kişilik yapısını temsil eden bir habitus türü oluşur (Bourdieu, 2006).

1.1. Çevirmen Habitüsü

Bourdieu'nün teorisinin ikinci temel ilkesi olan “habitus” fikri, çevirmenin kişisel davranışının ardındaki motivasyonların aydınlatılmasını sağlar. Bireyin alışkanlıklarının oluşumu, evde yaşanan sosyalleşme ile başlar ve sonra eğitim ve çevresel faktörlerden etkilenir. Deneyim sonucu oluşan alışkanlığın aynası, kişinin eylemlerinde, davranışlarında, konuşma kalıplarında, zihinsel süreçlerinde, dünya görüşünde ve duygularında görülebilir. Bunlar, kişinin eğilimlerinin toplamını aktardıkları için bireyin eylemlerinin ardındaki motivasyonları açıklamamıza olanak tanır. Habitus, tarihin bir sonucu olarak bireysel ve toplumsal pratikleri geliştirdiği için önceki deneyimlerin devam eden varlığını güvence altına alır. Habitus, edinilmiş bir üretim şemaları sistemi olduğu için tüm düşünce, algı ve davranışları özgürce sergileyebilir. Düşünceler, algılar, ifadeler ve eylemlerin hepsi habitus tarafından mutlak (kontrollü) bir özgürlükle üretilebilir, ancak bu üretim yalnızca üretildikleri tarihsel ve sosyal bağlamların parametreleri dâhilindedir (Arı, 2016, s.117).

Bourdieu'nün “habitus” kavramı, çevirmenin kişisel geçmişini vurgulamıştır. Toplum ile birey arasındaki ilişki doğrultusunda çevirmenin bir konu olarak incelenmesine olanak sağlamıştır. Çevirmen, yaptığı seçimlerle aktif olduğu alanın değerlerini savunabilen ve sürdürebilen, aynı

zamanda, gerektiğinde bu değerlere karşı direnç gstererek alanda değişikliklere yol açabilen bir eyleyici olarak ele alınmaktadır (Yılmaz Kutlay, 2015).

Bu tanımlardan yola çıkarak; çevirmenin habitusu için çevirmenin art alan bilgisi, kültürel değerleri, çalışma tarzı, tercihleri, yntemleri ve dil kullanımı gibi ozellikleri ifade ettiği söylenebilir. Bir evirmenin habitusu eviri sürecindeki kararları ve tercihleri etkileyebilir ve eviri stilini belirleyebilir.

2. şema Teorisi

“şema kuramının tek bir tanımı yoktur. Bu kuram i ana kavram altında incelenebilir: Dilsel şema, biçimsel şema ve içeriksel şema.” (Bilokcuoğlu, 2014, s. 79). Bu alışma bağlamında, kültürel şema kavramına değinmeden önce şema teorisinin ortaya çıkışı ve bağlantılı bilimsel alanlarına değinmek faydalı olacaktır. şema kavramı doğrudan insan zihni ve yaşamı ile bağlantılı bir kavram olduğundan, günümüzde psikoloji, sosyal antropoloji, felsefe, sosyoloji, eğitim bilimi ve diğer sosyal bilim alanlarında önem kazanmıştır. şema kavramı 1930’larda ortaya atılmış olsa da önemi 1970 ve 1980’lerde bilişsel psikoloji ve bilişsel bilimdeki gelişmelerin önem kazanmasıyla fark edilmeye başlanmıştır. Bartlett, arka plan bilgisinin, eski deneyimlerin ve yeni beklentilerin insanların anlayışını ve hafızasını şekillendirdiğini ve tüm bunların insan zihninde şematik bir düzen içinde yer aldığını belirtmiştir. Benzer şekilde Rumelhalt, (1980) şema kavramını tüm bilgilerin zihinde birimler halinde paketlenmesi olarak tanımlamıştır. Ayrıca, bu bir araya getirilmış birimlerin içinde bilgi paketlerinin, bilginin kendisinin ve bu bilginin nasıl kullanıldığına dair bilgilerin yer aldığını savunmuştur. Taylor & Crocker’a göre, (1981, s. 91) ‘şema’, tanımlanan uyarıcı bilgi alanının tanımının bir kısmını içeren ve bu bilgi alanının belirli örneklerini içeren genel bilgiyi kapsayan bilişsel bir yapıdır.

Uygulamalı deneysel psikoloji uzmanı Bartlett’e göre duyuşal korteks, geçmiş deneyimlerin anılarının depolandığı yerdir. Bu anılar bazen bilinçte görüntüler olarak belirebilir. Ancak çoğu zaman, tıpkı genel duyular gibi, merkezi farkındalığın dışında kalırlar. Bu kavramı bu şekilde tanımlayan ilk bilim insanı olan Bartlett, nceki resimlerin insanların kendi ilerinde oluşturdukları sıralı modeller olduğunu ve bu modellerin şema olarak adlandırılabilceğini vurgulamıştır (Bartlett, 1933, s. 200-201).

şema, önceki tepki ve deneyimlerin aktif bir organizasyonu olarak anlaşılmakta ve bu kavram genel olarak insanlara açıklanan, yaşayan, durmadan gelişen ve her yeni duyuşal ve bilişsel girdiden etkilenen yeni deneyimlerin eskileriyle birleştirildiği organik bir mekanizma olarak değerlendirilmektedir. Daha spesifik olarak, kültürel, sosyal ve kişisel bağlamlar aracılığıyla biriktirilen deneyimlerin, bireyin yeni bilgileri aklında tutması ve yeni davranışlar geliştirmesi için en etkili yoldur. Bu da bilgi edinimi, hafıza ve davranışın birbirinden ayrı, parçalı girdilerle oluşmadığı anlamına gelmektedir (Dilek, 2023).

Brown ve Yule (1983, s. 249) bu kavramı, insanların söylemi yorumlarken beklentilerini ve tahminlerini yönlendiren organize bir bilgi alt alanı olarak tanımlamıştır. Onlara göre, insanların alt alan bilgisi bazı sabit şemalar ve daha esnek şema yapıları içinde depolanmakta ve organize edilmektedir.

Piaget’ye göre ise bireyler doğuştan çok temel şemalara sahiptir ve bu şemaları deneyimleri sonucunda daha da geliştirir ve yeni şemalar üretirler. Birey, uzun süreli belleğe gelen muazzam miktardaki bilgiyi düzenlemek için, yeni durumlarla karşılaştığında bunları bilgisayardaki dosya

ve dizinler gibi işleyen şemalara benzetmeye çalışır. Yeni gelen bilgi eskiden var olan şemaya uyumlu değilse bilişsel olarak bir dengesizlik oluşur. Dengesizliği düzeltmek için kişi yeni bir bilişsel çerçeve veya şema geliştirir. Sonuç olarak, zihinsel bilişsel yapılar güçlenir (Erden & Akman, 1998).

Herhangi bir anlama ve algılama eylemi, bireyin dış dünya hakkındaki bilgisini kapsar ve bu, bilginin edinilmesi, işlenmesi ve yeniden yapılandırılmasıyla ilgilenen bilişsel bilimin önemli bir alanı olan şema teorisinin temelidir (Al-Issa, 2006, s. 41). İnsanların bildiği ve inandığı her şey bu teoride derlenmiştir. Bu teori, insanların dünyayı algılama ve anlamalarının, tüm edinimlerinin, umutlarının, korkularının, güdülerinin, beklentilerinin, akıl yürütmelerinin ve yaratıcılıklarının temelini oluşturur. Bir bakıma hayatın kendisidir, insanın sahip olduğu her şeydir ve kafa karışıklığını önleyen bir zırhtır (Smith, 1994, s. 8).

2.1. Kültürel Şema

Kültürel şema, şema teorisi kapsamında, bireylerin kültürel bilgileri, inançları ve değerlerini nasıl organize ettiğini ve nasıl kullanarak dünyayı anlamlandırdığını açıklamak için kullanılan bir teoridir. Kültür, insan toplumunun tüm ortak ürünlerini içerir. Bu ürünler arasında dil, kültürün yapı taşlarından biridir ve kültürde çok önemli bir rol oynar. Bir yandan dil olmadan kültürün olması mümkün değildir, diğer yandan dil kültürden etkilenir, onun tarafından şekillendirilir ve onu yansıtır. Kültür çok geniş kapsamlı bir olgudur ve bir bölgede yaşayan toplumun tüm yaşam değerlerini, dini inançlarını, geleneklerini, sosyal sistemini ve daha birçok alanı kapsar (Yang, 2014, s. 303). Kültürel şema, bireyin hem içinde yaşadığı toplumun tüm kültürel unsurlarını hem de karşılaştığı farklı kültürel özellikleri zihninde biriktirdiği farklı bir alanı oluşturmaktadır. Bu açıdan kültürel şema eski toplumlara uyarlandığında, o toplumların yaşam tarzlarının ve sosyo-kültürel varlıklarının diğer kültürlerdeki yansımaları analiz edilebilmektedir.

Şema türleri arasında kültürel şema, içerik şeması kapsamında sayılabilmektedir. İçerik şeması genellikle kültürel arka plan bilgisi ile ilişkilendirilir ve karşılaşılan söylem ve metnin içeriğine dair var olan bilgiyi kapsar. Bireyin çocukluğundan bu yana dünya hakkındaki bilgisi, önceki deneyimleri ve metnin konusuna aşinalığı gibi faktörler, bu kişinin karşılaştığı her şeyi anlaması, algılaması ve değerlendirmesi için oldukça önemlidir (Kafipour & Jahansooz, 2017, s. 24; Ji-an-ping & Li-sha, 2016, s. 14). Özüne sadık kalarak durmadan gelişen ve değişen bir kavram olan kültürün, içinde yaşadığı toplumun dili ile yakın bir bağı vardır. Her ülke ve etnik grup kendine ait bir kültüre sahiptir ve genel olarak dünya üzerindeki toplumların kültürleri birbirinden farklıdır.

Yukarıda da değinildiği gibi, şema konusunda çalışan kuramcılar bilginin bireyin geçmiş deneyimlerinin ve tanımlamalarının organize edildiği şematik yapılarda veya şemalarda depolandığını ve bu şemaların bireyin içinde yaşadığı kültürden doğrudan etkilendiğini savunmuşlardır (Pritchard, 1990, s. 275).

2.2. Kültürel Şema Teorisinin Alt Şemaları

Bilişsel şemalar, bilgiyi işlemek için birlikte çalışan unsurlardan oluşan bilgiyi organize eden zihinsel yapılardır (Strauss & Quinn 1998, s. 49). Bu bilişsel şemalar, kişinin geçmiş bilgi ve deneyimleri ışığında yeni bilgiyi anlamasını sağlayan, hafızasında sakladığı önceki bilgi ve deneyimleridir (Bartlett, 1933).

Piaget şemaları dil şemaları, içerik şemaları ve yapı şemaları olmak üzere üç kategoriye ayrılmıştır:

-**Dil Şemaları**, fonetik, kelime bilgisi ve dilbilgisiyle ilgili temel bilgiler de dahil olmak üzere insanların dile hakimiyetini ifade eder;

-**İçerik Şemaları**, metin içeriğine ilişkin arka plan bilgisini ifade eder;

-**Yapı Şemaları** ise çeşitli retorik yapılara ilişkin metin arka plan bilgisi ile ilgilidir.

Şema teorisi, iki tür bilgi iŐleme üzerinde durmaktadır. Birincisi yukarıdan aŐađıya iŐleme ve ikincisi aŐađıdan yukarıya iŐleme. İnsanların bilişsel sisteminin en altta en temel algısal sistemler ve en üstte en karmaŐık bilişsel sistemler olmak üzere hiyerarŐik olarak düzenlendiği inancına dayanır. AŐađıdan yukarıya, insan bilişsel sisteminin, edinilen duyuşal bilgileri, bu bilgiler insanların uzun süreli belleğindeki bilgilerle eŐleşene kadar aŐađıdan yukarıya doğru iŐlediđi anlamına gelir; yukarıdan aŐađıya, insan bilişsel sisteminin, geçmiş bilgi birikimine veya bağlama dayalı tahminlerin önemli bir rol oynadığı bilgileri yukarıdan aŐađıya doğru iŐlediđi anlamına gelir (Guo, 2022).

2.3. Çevirmenin Kültürel Şeması

Çevirmenin kültürel Şemasına ilişkin çok fazla çalışma yoktur. Yukarıdaki tanımlamalar doğrultusunda bir tanımlama yapmak gerekirse; çevirmenin “kültürel Şeması”, çevirmenin kültürel bilgisi, deneyimi ve anlayıŐının bir yansımasıdır. Kültürel Şema, bir kişinin belli bir kültüre ait olan değerler, normlar, inançlar ve davranış kalıpları hakkında sahip olduğu bilişsel yapıdır diyebiliriz. Çevirmenin kültürel Şeması, çeviri sürecinde karşılaştığı metindeki kültürel öğeleri anlamlandırmasına, tercüme ederken uygun kararlar vermesine ve metnin hedef kültürde etkili bir Şekilde aktarılmasına yardımcı olur. Bu nedenle, bir çevirmenin kültürel Şeması, çeviri kalitesini etkiler.

Her insanın sürdürdüğu hayata ilişkin belirli zihinsel Şemaları vardır. Bu Şemalar anlamsız detaylandırmalardan kaçınır ve alıcının eksik bilgileri çıkarmasını sağlar. Örneğin; modern dünyadaki insanların zihninde bir “manav Şeması” vardır. Birisi bir manavda geçen bir olayı anlattığında dinleyicinin orada meyve ve sebze satıldığını açıklamasına gerek yoktur çünkü dinleyicinin aklında zaten bir manav Şeması vardır. İnsanların düşüncelerinde çok sayıda günlük yaşam Şeması olmasına, birçok araŐtırmacı çalışmalarında günlük rutin Őemasını örnek olarak kullanmıŐtır: “Bugün ne yaptınız?” sorusuna verilen yanıt, evrensel gündelik Şemaya hitap eden ayrıntılar içermektedir. Gözlerimi sabah 6:22’de açtım, 6:30’da tekrar kapattım ve bu böyle devam etti. Gözlerimi tam olarak açtığımda yataktan kalktım, lavaboya gittim ve diŐ fırçamı ve diŐ macunumu çıkardım. Bu örnekte de görülebileceği gibi, ayrıntılar alıcıya taze bilgi sağlamaktan çok uzaktır (Dilek, 2020, s. 61-75)

Yukarıdaki örnekten yola çıkarsak; çevirmen, çeviri yaparken metindeki dilbilgisi, kelime seçimi ve cümle yapısı gibi dil öğelerini dikkate alırken, aynı zamanda çevrilecek metnin kültürel bağlamını da anlamaya ve anladığını bu Şemaları doğrultusunda aktarmaya çalışır. Kültürel Şema, çevirmenin kendi kültürünün değerleri, normları, inançları, gelenekleri ve ifade biçimlerini içerir. Bunlar, çeviri sürecinde metnin doğru bir Şekilde aktarılmasına yardımcı olurken, aynı zamanda metnin hedef kültür okuyucusuna uygun Şekilde aktarılmasını sağlar. Çevirmenin kültürel Şeması, dilbilgisi ve sözcük bilgisine dayalı becerilerin ötesinde, metnin içerdıği kültürel referansları anlama ve bunları doğru bir Şekilde çeviriye yansıtırma yeteneğini kapsar. Bu nedenle, çevirmenin kültürel açıdan duyarlı, esnek ve açık fikirli olması önemlidir. Bu bağlamda, çevirmenin kültürel Şeması, çevirinin sadece dilsel bir aktarım olmaktan ziyade, kaynak kültür ile hedef kültür arasında bir köprü iŐlevi görmesini sağlar.

3. Çevirmenin Kültürel Şeması ve Habitusu Arasındaki Benzerlikler

Çevirmenin kültürel şeması ve habitusu ile ilgili yukarıda değinilen tanımlar ve açıklamalar doğrultusunda kültürel şema ve habitus arasında çeviribilim alanında birçok benzer nokta tespit edilmiştir:

1. **Algılama ve Anlamlandırma:** Hem kültürel şema teorisi hem de çevirmenin habitusu, bireylerin bir kültür içindeki deneyimlerine dayalı olarak dünyayı algılama ve anlamlandırma şekillerini vurgular. Her ikisi de kültürel bağlamın bireylerin anlam oluşturma sürecine etkisini vurgular.

2. **Kültürel Perspektif:** Her ikisi de çeviri sürecinde kültürel bakış açısının önemini vurgular. Kültürel şema teorisi, bir bireyin kültürel referanslarına dayalı olarak dünyayı nasıl anlamlandırdığını açıklar. Çevirmenin habitusu ise çevirmenin sahip olduğu kültürel ve dilbilimsel bilgi, deneyim ve değerlere dayalı olarak çeviri kararları almasını etkiler. Sonuç olarak ikisi de kültürel anlamda çeviriye çevirmenin artalan bilgisi aktardığını savunur.

3. **Özümseme ve Otomatikleşme:** Her ikisi de bilgi ve davranışların içselleştirilmesi ve otomatikleştirilmesi fikirlerini vurgulamaktadır. Kültürel şema teorisine göre, insanlar sıklıkla ve doğal olarak kültürel geçmişlerini kullanırlar ve bu da anlamı oluşturma süreçlerini etkiler. Çevirmenin habitusu, dil ve kültür bilgisini özümsemesini ve çeviri yaparken karar verme sürecindeki otomatikliğini etkiler.

4. **Bireysel Farklılıklar:** Her iki kavram da bireyler arasındaki farklılıkları vurgular. Kültürel şema teorisi, kültürel deneyimlerin bireysel farklılıkları şekillendirdiğini ve anlamlandırmayı etkilediğini belirtir. Çevirmenin habitusu ise çevirmenin bireysel deneyimleri, eğitimi ve dilbilimsel becerileri gibi faktörlerin çeviri sürecine bireysel farklılık olarak yansımalarını vurgular.

5. **Bireysel Deneyim:** Hem çevirmenin kültürel şeması hem de çevirmenin habitusu, çevirmenin bireysel deneyimlerini ve geçmişini yansıtır. Her ikisi de çevirmenin geçmişteki kültürel etkileşimleri, eğitimi, deneyimleri ve değerleri gibi faktörlerin çeviri sürecine yansımalarını vurgular.

6. **Dilbilimsel Yetkinlik:** Hem çevirmenin kültürel şeması hem de çevirmenin habitusu, dilbilimsel yetkinliğin önemini vurgular. Her ikisi de çevirmenin dilbilgisi, sözcük dağarcığı, dil yapıları ve stilistik beceriler gibi dilbilimsel unsurlara hâkim olması gerektiğini vurgular.

7. **Karar Alma Süreci:** Hem çevirmenin kültürel şeması hem de çevirmenin habitusu, çeviri kararlarının alınmasında etkilidir. Her ikisi de çevirmenin metni anlama, kültürel referanslardan yola çıkma ve hedef dil ve kültürdeki okuyucu beklentilerini karşılama sürecinde önemli rol oynar.

8. **Değişime Açıklık:** Hem çevirmenin kültürel şeması hem de habitusu yeni gelen girdilerle değişime açıktır. Yeni gelen bilgiler eski birikimleri değiştirir. Her ikisinde de çevirmenin eski artalan bilgileri yeni bilgilerle değişime uğrayabilir. Çeviri sürecini etkileyebilir. Örneğin bir çevirmenin iki sene arayla aynı kaynak metinden yaptığı iki çeviri arasında hem dilsel hem kültürel fark görebiliriz ve bunun sebebi çevirmenin kültürel şeması ve habitusundaki değişimdir.

4. Çevirmenin Kültürel Şeması ve Habitusu Arasındaki Farklılıklar

Çeviribilim alanında oldukça etkili olan farklı disiplinlere ait bu iki kavramsal ögenin oldukça fazla ortak noktasının olmasına rağmen, buldukları alt alanlar nedeniyle ayrı yaklaşımlarının yer aldığından da bahsedilmesi gerekmektedir. Habitus; bir bireyin yaşadığı çevre, eğitim, deneyimler ve kültürel bağlam gibi faktörlerin oluşturduğu alışkanlıkları, düşünce yapılarını ve

davranışları ifade eder. Pierre Bourdieu'nun sosyolojik teorileriyle ilişkilendirilir. Kùltürel şema ise; Bir kişinin belirli bir kùltürün normlarına, değerlerine, inançlarına ve sembollerine ilişkin anlayışını ifade eder. Kùltürel olarak kodlanmış bilgileri ve algıları içerir.

Kuramsal anlamda habitus, sıklıkla sosyoloji ve sosyal bilimlerde kullanılır ve kişilerin toplumsal yapılarla etkileşimine odaklanır. Kùltürel şema ise genellikle eğitim bilimleri, psikoloji, antropoloji ve kùltürel çalışmalar bağlamında ele alınır ve daha özgün olarak kùltürel kodlamaları ve algıları açıklar.

Uygulama açısından habitus, bir kişinin genel davranışlarını, tercihlerini ve alışkanlıklarını şekillendiren derin, bilinçaltına odaklanan bir kavramdır. Çevirmenin kararları ve tercihleri üzerinde etkili olabilir. Kùltürel şema, bir bireyin belirli bir kùltür veya toplum hakkında sahip olduğu özel bilgileri ifade eder. Çeviri bağlamında, çevirmenin bir terimi veya ifadeyi çevirirken hangi kùltürel bağlamı düşündüğünü yansıtır.

Sonuç olarak, kùltürel şema daha çok belirli kùltürel bilgi ve anlayışlara odaklanırken, çevirmenin habitusu genel alışkanlıkları ve zihniyetiyle ilgilidir. Her ikisi de çevirmenin çabalarını ve seçimlerini etkileme potansiyeline sahiptir, ancak boyutları ve kökenleri farklıdır.

5. Tartışma ve Sonuç

Bourdieu'ye göre, habitus, pratikleri ve algıları üreten bir dizi eğilim tarafından oluşturulan bir 'ikinci doğa'dır. Bu eğilimler, çocukluktan başlayarak onları oluşturun sosyal koşulları içsel-leştiren uzun bir öğretim sürecinin sonucudur. Habituslar aynı zamanda 'yapılandırıcı yapılar'dır, çünkü belirli durumlara uyarlanmış pratikleri üretebilirler. (Bourdieu 1993, s.5). Özetle söylemek gerekirse; bir bireyin habitusunu biliyorsa o bireyin nasıl davranacağını hissedebiliriz veya sezgisel olarak anlayabiliriz (Bourdieu, 1989).

Scott & Marshall'ın (1998) belirttiği üzere en temel tanımıyla habitus kavramı, bir dizi edinilmiş şema, duyarlılık, eğilim ve nefaset ile karakterize edilen bir zihin yapısı olarak anlaşılabilir. Habitus, çeviribilime uygulandığında çevirmene çok yardımcı olan bir bakış açısı sağlar. Çevirmeni, kaynak ve erek kùltürleri ve dilleri, uzlaştırılması, sorgulanması ve tarihsel bir bağlama oturtulması gereken, tarihsel olarak belirlenmiş iki farklı düşünme biçimi olarak görmeye teşvik eder. Öte yandan, çevirmenin habitusu, çevirmenin bireysel deneyimlerini, dilbilimsel becerilerini ve çeviri sürecindeki alışkanlıklarını etkiler. Bu, çevirmenin öznal tercihlerini ve çeviri kararlarını belirlemede etkili olabilir. Çevirmenin habitusu, çevirmenin kendine özgü çeviri yaklaşımını ve tarzını şekillendirir.

Bu çerçevede, çevirmenin habitusunu için çevirmenin mesleki deneyimleri, eğitimi, kùltürel geçmişi ve sosyal çevresi tarafından oluşturulan bir dizi eğilimi içerir diyebiliriz. Bu, çevirmenin dil seçimi, terim tercihleri, çeviri stratejileri ve genel çeviri yaklaşımını etkiler. Buradan da çevirmenin sadece dilbilgi kurallarına tabi bir mekanik eylem olmadığını, aynı zamanda sosyal, kùltürel ve bireysel faktörlere dayalı karmaşık bir süreç olduğunu anlayabiliriz.

Kùltürel şema teorisine göre ise, bireyler kùltürleri tarafından sunulan bilgileri şemalar olarak adlandırılan bilişsel yapılarla temsil ederler. Bu şemalar, bireylerin dünyayı algılama, bilgiyi işleme ve yeni bilgileri anlama şekillerini etkiler. Kùltürel şema teorisi, insanların kùltürel bir perspektifle düşünmelerini ve davranmalarını sağlayan bilişsel süreçleri araştırır. şemalar, kùltürel değerler, normlar, roller ve inançlar gibi kùltürel öğelerle ilişkilendirilir. Bu şemalar, bireyle-

rin kendilerini ve başkalarını anlamlandırma, sosyal etkileşimde bulunma ve kültürel bağlamda karar verme gibi süreçlerde rol oynar. Kültürel şema teorisi, kültürler arasındaki farklılıkları ve bu farklılıkların nasıl bilişsel süreçlere yansıdığını anlamak için önemlidir. Ayrıca, kültürel şemaların kültürel anlayış, kimlik oluşturma ve kültürel değişim gibi alanlarda nasıl etkili olduğunu da araştırır. Bu teori, insan davranışının kültürel bağlamlarla derinden etkilendiğini vurgulayan bir çerçeve sunar. Kültürel şema teorisi, kültürler arası anlayışı artırmaya, kültürel çatışma ve yanlış anlamaları azaltmaya ve insanların farklı kültürel bağlamlarda daha iyi iletişim kurmalarına yardımcı olmaya yönelik çalışmalarda önemli bir rol oynamaktadır.

Habitus ve kültürel şema kavramları farklı disiplinlerin çalışma alanları olmalarına ve bazı niteliksel anlamda farklılık göstermelerine rağmen, çeviri bilim alanında oluşturdukları paralellik oldukça dikkat çekicidir. Çevirmenler, kültürel şema teorisini anlamak ve içselleştirmek suretiyle çeviri kararlarında kültürel faktörleri dikkate alabilirler. Kültürel şemalar, çevirmenin metni anlamlandırma sürecinde kültürel referanslarından yola çıkmasına ve okuyucunun hedef kültürel bağlamına uygun bir çeviri yapmasına yardımcı olabilir.

Her iki faktör de çevirmenin çeviri sürecindeki davranışlarını, kararlarını ve çeviri sonuçlarını etkiler. Çevirmenin kültürel şeması, çevirmenin metni anlamlandırma ve kültürel referanslarına uygun bir şekilde çeviri yapma yeteneğini etkiler. Çevirmenin habitusu ise çevirmenin dilbilimsel becerileri, tercihleri ve alışkanlıkları doğrultusunda çeviri yapmasını ve belirli bir çeviri tarzına sahip olmasını etkiler. Çevirmenlerin kültürel şemalarını ve habituslarını bilinçli bir şekilde geliştirmeleri, çeviri sürecinde daha etkili ve kültürel açıdan uyumlu çeviriler yapmalarına yardımcı olabilir.

Kültürel şema ve habitus kavramlarının ortak noktaları dikkat çekici düzeyde fazla olmasına rağmen bir çevirmenin kültür şeması ve habitusu tamamen aynı niteliklere sahip değildir. Kültürel şema daha genel bir psikolojik ve kültürel öğeleri içerirken, habitus daha spesifik yaklaşımları kapsamaktadır. Bu bağlamda, çevirmenin kültürel şeması daha çok bireyin anlamlandırma sürecine odaklanırken, çevirmenin habitusu daha çok çevirmenin karar alma ve eylem sürecine odaklanır.

Çeviri çalışmalarında, çevirmenin kültürel şeması ve habitusu üzerine daha fazla araştırma yapılması ve bu faktörlerin çeviri kalitesine olan etkilerinin daha iyi anlaşılması önemlidir. Çevirmenin habitusu ile ilgili çok fazla çalışma olmasına rağmen çevirmenin kültürel şeması ile ilgili çalışma çok fazla bulunmamaktadır. Çevirmenin kültürel şemasının çeviriye sağlayacağı katkılar da göz önünde bulundurularak ve bu alt alanların birbirleriyle etkileşimleri ve disiplinlerarası ortak noktaları araştırılarak çeviribilim alanına kazandırılması sonucunda çeviri sürecindeki kültürel farklılıkların daha iyi yönetilebilmesi ve daha etkili çeviri stratejilerinin geliştirilebilmesi mümkün olabilir.

Kaynakça

- Al-Issa, A. (2006). Schema Theory and L2 Reading Comprehension: Implications for Teaching. *Journal of College Teaching & Learning*, 3(7), 41-47.
- Arı, S. (2016). *Çeviri ve Kültürel Semboller*. İstanbul: Değişim Yayınları.
- Bartlett, F.C. (1933). *Remembering: At Study in Experimental and Social Psychology*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Bilokcuoğlu, H. (2014). A Schematic Approach to Teaching Listening Comprehension. *Journal of Social Sciences, LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 76-87.
- Bourdieu, P. (1989). *Satz und Gegensatz. Über die Verantwortung des Intellektuellen*, Wagenbach, Berlin. s. 26.

- Bourdieu, P. (1993). *The Field of Cultural Production*. (ed. Randal Johnson). Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, P. (2006). *Pratik Nedenler: Eylem Kuramı Üzerine*. (Çev. H.U. Tanrıöven ve Bahadır Vural). İstanbul: Hil Yayın.
- Bourdieu, P. (2016). *Sosyoloji Meseleleri* (Çev. Filiz Öztürk, Büşra Uçar, Mustafa Gültekin, Aslı Sümer) Ankara: Heretik.
- Brown, G. & Yule, G. (1983). *Discourse Analysis*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Dilek Y. (2020). Kültür Şeması Teorisinin Yabancı Dilde Kelime Öğrenimine Etkisi. Köksal, O. (Ed.), (s. 61-75). *Yabancı Dil Öğretimi ve Kültür*. Ankara: Pegem Akademi.
- Di'lek, Y. (2023). Naming in The Context of Ancient Cultural Schema: The Case of Canaanite And Phoenician Cultures. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 10(32), 209-219. <https://doi.org/10.54600/igdirsosbilder.1193503>.
- Emirosmanoğlu, Z. (2020). Çeviribilim Sosyolojisine Doğru: Bourdieu Sosyolojisiyle Türkiye'de Çeviribilim Alanını Düşünmek. *İ.Ü. Çeviribilim Dergisi*, 11, 35-53.
- Erden, M. ve Y. Akman. (1998). *Gelişim-öğrenme-öğretme*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Guo, Jingxiao. (2022). *The Application of Schema Theory in the Process of Interpretation*. Paper Presented at the 3rd International Conference on Language, Communication and Culture Studies. <https://www.atlantis-press.com/proceedings/iclccs-22/125977883>
- Jian-ping, L. & Li-sha, Z. (2016). The Application of Schema Theory to English Reading Teaching in Junior High School. *Sino-US English Teaching*, 13(1), 14-21.
- Kafıpour R. & Jahansooz, N. (2017). Effect of Content Schema, Vocabulary Knowledge and Reading Comprehension on Translation Performance. *Indonesian EFL Journal: Journal of ELT, Linguistics, and Literature*, 3(1), 22-39.
- Kaplan, M. & Yardımcıoğlu, M. (2020). Alan, Habitus ve Sermaye Kavramlarıyla Pierre Bourdieu. *Habitus Toplumbilim Dergisi*, Sayı 1, 23-38.
- Meylaerts, R. (2008). Translators and (theirs) norms- *Towards a sociological construction of the individual, Beyond Descriptive Translation Studies: Investigations in Homage to Gideon Toury*. Ed. Pym A., Shlesinger M., Simeoni D., John Benjamin Publishing Company, Amsterdam, Philadelphia, 91-102.
- Özsöz, C. & Baran, A. (2011). Pratik, Kültür, Sermaye, Habitus ve Alan Teorileriyle Pierre Bourdieu Sosyolojisi (Ed.), *Sosyolojide Yakın Dönem Gelişmeler* içinde (ss.2-21). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Pritchard, R. (1990). The Effects of Cultural Schemata on Reading Processing Strategies, *Reading Research Quarterly, International Literacy Association and Wiley*, 25 (4), 273- 295.
- Rumelhart, D. E. (1980). Schemata: the building blocks of cognition. In: R.J. Spiro etal. (ed.) *Theoretical Issues in Reading Comprehension*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Scott, J. & Marshall, G. (1998). *A Dictionary of Sociology* (2. Baskı). Oxford, UK: Oxford University Press.
- Smith, F. (1994). *Understanding Reading*. Hillsdale. Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Strauss, C. ve Quinn, N. (1997). *A cognitive theory of cultural meaning*. Cambridge, UK: Cambridge University Press
- Taşdan Doğan, T. (2020). Bourdieu sosyolojisi ışığında tıbbi metin çevirileri: Covid-19 örneği. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 21, 933.
- Taylor, S. E. & Crocker, J. (1981). *Schematic Bases of Social Information Processing*. *Social cognition: The Ontario Symposium*, Hillsdale, Lawrence Erlbaum.
- Yang, Z. (2014). *Importance of Cultural Background in English Teaching*. International Conference on Education, Language, Art and Intercultural Communication, Atlantis Press.
- Yılmaz Kutlay, S. (2015). Kişisel Tarihin Bir Ürünü Olarak Çevirmen Habitusu. *International Journal of Language Academy*, Volume 3/1, 428-437